

IDEGENEK BIZTONSÁGI KOCKÁZATA

A történelem során mindig voltak embercsoportok, amelyek különböző okok miatt, különböző céllal földrajzi környezetet változtattak. Ennek során és eredményeként kapcsolatba kerültek más társadalmakkal, azok csoportjaival is. Volt, hogy integrálódtak az új környezetbe, volt, hogy asszimilálódtak, volt, ami békésen és volt, ami durván, véráldozatokkal járva zajlott le. Tanulmányomban az „idegenek” kifejezés alatt értem egyrészt azokat a (be)vándorló csoportokat, amelyek Magyarországot csak tranzitországnak tekintik és rövidebb-hosszabb idő után tovább mennek, illetve akik tartósan itt maradnak, éveket, évtizedeket töltenek nálunk.

A migráció eredeti – szociológiai – értelmezése is megváltozott, ma már a szakemberek és a szélesebb közvélemény is általában a haza, lakóhely politikai, gazdasági, vallási vagy egyéb okokból való önkéntes vagy kikényszerített, tartós vagy időszakos elhagyását ért; a hétköznapi szóhasználatban gyakran a menekültek sem különülnek el a migránsoktól.

A közelmúltban – a rendszerváltozás óta, ezen belül ebben az évszázadban – több olyan bevándorlási hullám zajlott és zajlik, amely jelentős politikai és társadalmi problémát okoz(ott). A tapasztalatokból kiindulva prognosztizálva a jövőt komplett biztonsági ellenintézkedések szükségesek a rendvédelem, a nemzetbiztonság, a határbiztonság, az egészségbiztonság, valamint az élelmiszerbiztonság területén. Napjaink vándorlási folyamatai komplex biztonsági kockázatot is jelentenek. Láthatjuk, hogy – évtizedekre visszatekintve – a biztonsági kockázatok száma (típusa), intenzitása és az ezt előidéző módszerek mennyisége folyamatosan nő.

Teljes mértékben egyetértünk azzal a megállapítással, mely szerint a „*nagymértékű kényszermigráció konfliktusgeneráló és politikaformáló tényezőként van jelen a világban és jelentős mértékben befolyásolhatja az érintett nemzetek és államok közösségének biztonsági percepcióját. Az elmúlt évtizedben új kihívásként jelent meg ezen folyamat kontinenseken átívelő formája, habár maga a migráció folyamata nem újkeletű.*”¹

A bevándorlók körében rendészeti-nemzetbiztonsági biztonsági szempontból két problémás csoportot különíthetünk el. Az első csoportba azok tartoznak, akik a körülmények hatására (ezek lehetnek fizikaiak, szociálisak, jogiak) hajlamosak törni, zúzni, inzultálni a civil lakosságot, „hagyományos” bűncselekményeket elkövetni. A másik az a csoport, akik az ötödik hadoszlopot alkothatják; számukat és kilétüket homály fedi. Őket általában a kibocsátó országból irányítják.

Napjainkban a bevándorlók kockázati tényezői szorosan kötődnek a menekültkérdéshez, a migrációhoz – általában a vándorokhoz –; szociológiai, szociálpszichológiai megközelítésben az előítélthez. Hullámzó jelenségről van szó, mert 2015-16 környékén a migrációs helyzet hatására egész Európában elmozdultak negatív irányba a migrációval kapcsolatos attitűdök – nem mindig ok nélkül –, de a 2016 és 2019

¹ Szilágyi Laura: A menekültügy mint a hibrid hadviselés eszköze AJRC-elemzések. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2020. 3. o.

közötti időszakban „visszakorrigáltak”. Mindez nyomot hagyott, mert a különböző tömörülésekben együttműködő országok között megindult egy széthúzás.

A rendszerváltás évei során szinte folyamatos volt a Magyarországra irányuló menekülthullám. Érkeztek menekültek Erdélyből, a volt Jugoszlávia tagköztársaságaiból és albánok a koszovói háború következtében, illetve Közel-Keletről. A viszonylag kisszámú menedékkérelem miatt Magyarországon nem jelent meg számottevő politikai kérdésként a kényszervándorlás a 2004-es uniós csatlakozás utáni időszakban, ez viszont megváltozott 2015-ben, amióta folyamatosan a politikai napirend élén szerepel. 2015 után nemcsak az történt, hogy nagymértéken megnőtt a menekültkérelmek száma, hanem a közbeszédben is domináns kérdéssé vált a kényszermigráció mint biztonsági fenyegetés. 2015 januárja és márciusa között már 23 ezer koszovói állampolgár érkezett Magyarországra a kilátástalan gazdasági helyzet és munkanélküliség miatt. Ez volt az előfutára az ezévi „nagy” közel-keleti bevándorlásnak.

A kormányzati kommunikáció meghatározó módon gyakorol hatást a biztonságra azáltal, hogy befolyásolja a magyarok véleményalkotását – és ezen keresztül viselkedését – a menekültekről. Természetesen az ellenzéki ellenvélemények is gyakorolnak hatást, de az elmúlt években a kormányt támogató média vált győztesse. A befolyást meghatározza a befogadó polgárok iskolázottsága, műveltsége, az általános szociológiai jellemzők. És a különböző médiához való hozzájutás lehetősége. Nem mindegy, hogy valaki egy kelet-magyarországi vagy dél-dunántúli faluban lakik, avagy nagyvárosban vagy Budapesten. Például a 2015. április 24-én meghirdetett, több mint egy milliárd forintba kerülő nemzeti konzultáció már az elnevezésében is összekapcsolta a terrorizmus témáját a bevándorlással, amihez az ezt kiegészítő figyelemfelhívó óriásplakátok tartoztak. Mindkét esetben konkrétan megjelenik az előítélet-keltésre alkalmas mindhárom dimenzió.² 2015 őszén a korábban csak illegális jelzővel azonosított menekültek – akikről akkor nem sokat mondott a kormányzat –, szeptember-októberre erőszakos, felfegyverzett, követelőző, normasértő és tanulatlan tömegekként jelennek meg a beszédekben. Sokkal hangsúlyosabban kötődnek immár hozzájuk egyéb jellemzők is, mint származási országgént Afrika, ahonnan potenciális tömegek érkeznek majd, és azon országokat is hangsúlyozták, akikkel uniós szinten hadban állunk, vagy ahol háború dúl – összekötve mindezt a felfegyverzett, kiképzett menekültek képével.

Hangsúlyt kapott a menekültek motivációja is, egyértelműen a jobb élet reménye. Immár nem csak abban tekinthetők a menekültek fenyegetésnek, ahogyan az országba érkeznek, hanem az előítélet-keltést absztrakt szintről gyakorlati példák szintjére hozta a kormányzati kommunikáció. Egyre hangsúlyosabbá vált lesz a nyugat-európai országok integrációs, migrációs politikájának – konkrét példákkal alátámasztott – negatív példaként történő említése is. A beszédekben, interjúkban novemberben „tetőzött” a terrorizmus témájának, illetve a biztonságpolitikai dimenzióknak a megjelenése 57 és 29 százalékkal.

Egyetérthetünk Póczik Szilveszterrel: *„Azon túl, hogy a tömegesen és egyre erőszakosabban bevándorolni igyekvők nemzetközi konfliktusokat és jogvitákat generáltak, valóságossá tették a migráció kapcsán elvben felmerülő összes nemzetbiztonsági, közbiztonsági és társadalompolitikai veszélyt. Kezdetől feltételezhető volt, hogy az Európát elárasztó migrációs hullám mögött külhatalmi célok is meghúzódnak, a népmozgást közvetlenül mozgató emberkereskedelmi hálózatok csupán felsőbb utasítások végrehajtói,*

²https://tudastar.menedek.hu/sites/default/files/szemelyes_es_politikai_motivaciok_a_menekulteket_segitok_koreben_szakdolgozat_kertes_anna1.pdf (Letöltés ideje: 2022. 05 22.)

tehát a jelenség háttérben álló célfolyamatok felderítése csak nemzetvédelmi és titkosszolgálati eszközökkel megoldható.”³

Fontosak a számok: a legnagyobb válság idején 2015-ben a csúcsidőszakban sem volt több 10-12 ezer embernél több egyszerre az országban, nagyon nagy volt az átmenő forgalom. Most is ez látszik, a közel félmillió emberből, aki eddig Magyarországra érkezett Ukrajnából, a legtöbben elmentek, nincsenek az országban. A „fénykorban” a debreceni befogadó állomáson 1500-2000 ember tartózkodott, de ez korántsem volt ideális, az a tábor maximum 800-1000 fő befogadására volt alkalmas. Bicske 400 főt, Vámoszabadi 150-200 főt tudott fogadni. Ehhez kapcsolódik, hogy a kezdetben nagy vitákat kiváltó határzár mára teljesen elfogadott és szükségesnek tartott lett, részben a kommunikáció, részben a tapasztalatok miatt.

A biztonsági szempontból kiemelten kezelt muszlim diákok már az 50-es évektől jelen voltak Magyarországon, a rendszerváltás után jelentek meg országaikból a gazdasági bevándorlók. Elsősorban a közel-keleti és belső-ázsiai háborús övezetből érkeztek menekültek is. A Magyarországon élő muszlim bevándorlók tehát három csoportra oszthatók:⁴

1. Diákok
2. Gazdasági bevándorlók
3. Menekültek.

A bevándorlók számára a kulturális háttér adott, ez pedig hatással van a személyiségükre. A három csoport számára az integrációs kihívások teljesen különbözőek.

A diákokat fenyegeti a legkevésbé az integrációt hátráltató elszigetelődés, számukra általában nem okoz problémát a beilleszkedés. Közülük csak kevesen asszimilálódnak, vagyis veszítik el identitásukat, és épülnek be a társadalomba, legtöbbször azonban a vallását, és hagyományait megtartva integrálódnak; számukra a vallási identitás megtartása fontos, személyiségük részét képezi. A gazdasági bevándorlók: két további alcsoportra oszthatók:

1. Konkrét céllal, és tőkével érkező üzletemberek, vállalkozók, illetve diplomás szakemberek.
2. Képzetlen munkakeresők, akik Magyarországra jönnek munkát keresni, hogy támogassák a háttér-országban élő családjukat.

A diplomás, tőkével, konkrét elképzeléssel érkezők nem küzdenek komoly problémákkal az integráció terén, de hátráltató tényező számukra, hogy a diákokkal ellentétben már nem a húszas éveik elején járnak. Ezáltal kevésbé nyitottak, valamint nehezebben sajátítják el a nyelvet, mivel azt nem intézményes keretek között tanulják. Közülük, akik kevésbé nyitottak és befogadók, bezárkóznak és elszigetelődnek. A képzetlen munkakeresők az „utcáról”, barátoktól, ismerősöktől kezdik el tanulni a nyelvet, ami munkavállalásuk szempontjából alapvető fontosságú. Ennek a csoportnak számos problémája van a

³Póczik Szilveszter: Nemzetközi migráció, biztonságpolitika, biztonság. In: Tarrósy István – Glied Viktor – Vörös Zoltán (szerk.): Migrációs a 21. században. Publikon Kiadó, Pécs, 2016.130.

⁴Magyarországi Szunnita Muszlim közösségek az ideológia, integrációs politika, és a radikalizáció megelőzésének tükrében. Le Monde diplomatique, 2022. június

Forrás: https://www.magyardiplo.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=565#Itemid=199
(Letöltés ideje: 2022. május 22.)

társadalomba való beilleszkedéssel, melynek gyökere a magukkal hozott társadalmi problémákban keresendő.

A harmadik nagy csoportot a „klasszikus” a menekültek alkotják, akik itt akarnak megtelepedni. Nekik okozza a legtöbb gondot a beilleszkedés, a hátráltató tényezőket pedig a tökehiány, a kényszerhelyzet révén kialakult nyomás, a beszűkült élettér – elsősorban a menekültszállások -, a magyar nyelv ismeretének hiánya, valamint a lelki problémák, mivel a menekültek között sok a mentálisan is sérült személyiség.

Számos muszlim bevándorló, akik korábban nem gyakorolták a vallást, Magyarországon kezdett el komolyabban foglalkozni teológiai kérdésekkel és gyakorolni az vallást. Ez azonban nem vallási radikalizálódás, mert a vallásgyakorlás az alapvető emberi jogok egyike, és ennek alapján nem szabad a közösségbe járó, vallásos embert a szélsőségekkel azonosítani. A muszlim vallás gyakorlása – melynek része az ima, a mecsetlátogatás, a böjtölés, valamint a nők részéről az öltözködés, elsősorban a fejkendő viselése – nem radikalizálódás eredménye, hanem a vallásgyakorlás, hagyomány, és kulturális örökség szerves része. A valódi radikalizálódás a vallási dolgokban való tudatlanságból, az iszlám félreismeréséből, valamint szemléletbeli hibákból ered, és jellemzői az elszigetelődés, és a társadalomba való integráció visszautasítása. A bevándorlók hozzák létre azokat a diaszpórákat, amelyeket a nemzetek létevel összefüggésben emlegetünk. Ezek tehát egy nemzettestben létező nem államalapító társadalmi csoportok, amelyek az „öslakosoktól” eltérő nyelvvel, vallással, kultúrával stb. rendelkeznek. Napjainkban őket egyszerűen bevándorlóknak nevezzük.

Magyarországon erre példa a kínai kolónia. A magyar és a kínai állam között 1988-ban megkötött vízummentességi megállapodás adta a lökést a kínaiak magyarországi migrációjának. Ennek az egyezménynek köszönhető, hogy Magyarországon jött létre a régió legnagyobb, több tízezer fős kínai közössége, és Budapest a kínai diaszpóra régiós hubja, kereskedelmi központja lett.

Az 1992-es, kb. 30-40 ezres csúcshoz képest a Magyarországon tartózkodó kínai állampolgárok száma jelentősen visszaesett a következő évtizedben. Sokan hazamentek, illetve nyugat vagy a régió más országai felé hagyták el az országot, a kétezres évekre már csak 10-15 ezren lehettek. A kínai bevándorlásnak a második Orbán-kormány alatt indult – de azóta eltörölt – letelepedési kötvényprogram adott új lendületet. Becslések szerint emiatt újra 20-25 ezer környékére nöhetett a magyarországi kínai közösség létszáma, bár a kötvényesek közül sokan egyáltalán nem vagy csak időszakosan tartózkodnak az országban. Bár Budapesten hivatalosan nincsen kínai negyed, mégis elég jól körülhatárolhatók azok a városrészek, ahol a kínaiak többsége lakik vagy legalábbis dolgozik. Az első generációs bevándorlók általában a Józsefvárosi régi Négy Tigris piac közelében vagy Kőbányán vettek lakást – és még mindig arrafelé élnek, akkor is, ha esetleg azóta az anyagi lehetőségeik megengednék, hogy a város egy drágább részébe költözzenek. Az utóbbi években felkapott lett Zugló is, ma már gyakran ezt a kerületet is kínai negyedként emlegetik.

A biztonság szempontjából is nagyon érdekesek a piacok, ahol a nem menekült idegenek, a diaszpóra alkotók megfordulnak, illetve ez a munkahelyük. Táptalaját jelentik a különböző módszerrel elkövetett bűncselekményeknek. A Kőbánya úti piac – mint a neve is mutatja: „Négy Tigris” – a kínaiak bázisa. Nemcsak a NAV, hanem a rendőrség is gyakori vendég itt, a kínaiak, arabok, magyarok és a különböző nációjú romák közötti verekedésekhez, leszámolásokhoz és gazdasági bűncselekményekkel összefüggésben megjelenve.

A nyugat-európai és skandináv országok példája igazolja a biztonság, a biztonságérzet és a gazdasági, társadalmi stabilitás közötti összefüggést. Azaz, ha az ember biztonságban érzi magát, akkor toleránsabb, engedékenyebb, általában pozitívabban láthatja a bevándorlás és a migráció kérdését. A biztonság ebben az összefüggésben azt jelenti, hogy kinek mennyire fontos, hogy fizikai, egzisztenciális, lelki biztonságban érezze magát. Minél fontosabb valakinek a biztonság, annál inkább hajlamos elutasítóbbá válni a bevándorlással kapcsolatban.

Kelet-Európában ez a biztonság történetileg hiányzik, és az elmúlt évtizedekben biztos, hogy nem is volt meg. Ez egy nagyon fontos szempont, amely részben magyarázatul szolgálhat Közép-Kelet-Európában a migráció elutasítottságára. A kutatások szerint a biztonságérzettel kapcsolatos alapvető érték jelentősen meghatározza, hogy valaki mit gondol a bevándorlásról úgy általában, illetve mit gondol arról, hogy be kéne-e fogadni menekülteket az adott országba. De biztonsági fenyegetést jelent a bevándorlók „spontán” viselkedése is. Azt, hogy az „idegenek” hogyan viselkednek, meghatározzák szociológiai ismérveik, létszámuk, elvárásuk, előzetes elképzelésük valóságtartalma, a pillanatnyi helyzet. Sokszor a befogadó társadalomhoz képest eltérő kultúrával, értékekkel és szokásokkal rendelkeznek, mely következtében etnikulturális különbségek lépnek fel. Olyan értékrendjük van, amely jelentősen eltér annak az országnak a szokásaitól, ahol tartózkodnak, jelen esetben a magyarokétól. A befogadó (ideiglenes) társadalommal szembeni devianciáik – elsősorban az agresszivitás – általában nem előre eltervezettek, hanem a meg nem értésükből, tudatlanságukból, illúzióikból fakad. De az is normális jelenség, hogy a befogadó – akár ideiglenesen is – társadalom tagjainak természetes vagy kikényszerített toleranciája is véges. Erre példa az ukrain menekültek viselkedése és erre reakcióként a többségi magyar társadalom véleményének változása - amiről a média csak „csínján” számol be.

Látszik a közvélemény-kutatási adatokból, hogy a magyaroknak nem a menekültekkel van problémája. Ha azt kérdezik tőlük, hogy háború elől menekülőket befogadnák-e, akkor nagyon magas a magyar lakosság befogadó attitűdje. A baj az, hogy akik 2015-ben jöttek, és akiket a kormány az intézkedésekkel és a központi kommunikációval azóta is távol akar tartani, azokat nem tekintik a magyarok valódi menekültnek. Sokkal inkább olyanoknak tartják őket, akik már valahová elmenekültek, de tovább akarnak menni, mert többre vágnak, olyan országba akarnak menni, ahol sok pénzt lehet keresni, vagy lehet a szociális rendszeren élőködni. Ezzel kapcsolatban még mindig nagyon sok a negatív képzet, azaz a menekülést sokkal inkább valamiféle élőködéssel azonosítja a magyar lakosság egy része, nem pedig valós üldöztetéssel. Ezek az előítélet-generálók – ahogy én nevezem őket – szerint a kormány most a rendvédelmi erőket az ukrán határra koncentrálja, és ezért attól félnek, hogy a migránsok majd bejönnek a déli határon.⁵

Az a biztonságra is kiható kulturális közelség-távolság, ami mindig megvan a menekülők és az őket befogadók között, most lényegesen kisebb, mint 2014-16-ban volt. Akkor más vallású, látványosan máshogy kinéző emberek jöttek, más etnikai és kulturális közegekből. Azt láttuk, hogy Magyarországra és Európa más országaiba is vegyes csoportok érkeztek, nem egy országból és nem egy konfliktuszónából jöttek az emberek, és sokszor

⁵ Messing Vera-Ságvári Bence: A migránskártya ott működött, ahol a tömegeknek hiányzik az alapvető biztonságérzete.

Forrás: <https://g7.hu/podcast/20210904/a-migranskartya-ott-mukodott-ahol-tomegeknek-hianyzik-az-alapveto-biztonsagerzete/> (Letöltés ideje: 2022. május 22.)

nem ugyanazon az útvonalon keresztül. Ezért Európába megérkezve jellemzően egy kisebbségben lévő etnikai csoportba tudtak csak betagozódni.

2015-16-ban olyanok jöttek, akik akár már több éve éltek valahol menekültként, például a Szíriával határos Törökországban, Libanonban, Jordániában, vagy az Afganisztánnal szomszédos országokban, Iránban vagy Pakisztánban. Persze akkor is volt, aki közvetlenül a háború elől menekült, de ők is nagyon hosszú utat tettek meg, több ezer kilométert, ezért akár hetekbe, hónapokba telt, mire elérték Magyarországot. Ez a különbség egy elhúzódó konfliktusnál lehet, hogy el fog mosódni, hiszen amit az ukrainai menekültek esetén látunk, az egy klasszikus jelenség egy beinduló menekülthullámnál. Elsőként mindig azok hagyják el az országot, akiknek jó kapcsolataik és megfelelő erőforrásaik vannak. Most viszont adott egy európai viszonylatban nagyméretűnek nevezhető ország, ahonnan egy háború következményeként indultak útnak az emberek, többnyire az ország lakosai, vagy olyanok, akik hosszú ideje ott élnek (diákok). Ukrajna nemcsak földrajzilag, hanem kulturálisan is közel van hozzánk. Ráadásul sok menekültnek van helyismerete, mert már dolgoztak Magyarországon, a tanulmányaikat itt töltötték vagy turistaként jártak az országban.⁶

A humánbiztonság a kockázatok Achilles pontja, ezen belül is a vándorlók számára biztosítandó megfelelő mennyiségű és minőségű élelem és ivóvíz. A humán biztonság nemcsak az erőszakos, hanem a nem erőszakos veszélyektől való védeltséget is magában foglalja: az emberek jogait, biztonságát, életét érintő átható fenyegetésektől való szabadságot. Tehát biztosítani kell a fizikai létfenntartáshoz szükséges élelemhez való hozzájutást, a környezeti biztonságot, azaz az egészséges ivóvizet, a tiszta levegőt, és – ami napjainkban a Covid járvány következtében „felértékelődött” – az egészségbiztonságot, tehát a betegségek és fertőzések elhárításának képességét.⁷

A vándorok tömegén belül egyre növekszik a klímaváltozás, környezeti-szűkösség, illetve ezek következményeként kialakult konfliktusok miatt útnak indulók száma egy élhetőbb és magasabb életszínvonalal rendelkező terület felé. Az elsődleges célpontok az ő esetükben is a regionális központok és nagyvárosok, amelyek célállomás szerepe csak növekedni fog. Akiknek lehetőségük van, Európa és Észak-Amerika felé indulnak el. Az ő vándorlásuk új kifejezések meghonosodását is magával hozta. Az erőforrások hiánya, a környezeti szűkösség hatása által kialakult népvándorlások meghatározására használjuk napjainkban a kényszmigráció fogalmát, a problémák elől menekülni kényszerülők megnevezésére pedig a klímamenekültek definíciót. Ha a migránsokat nézzük – tehát a menekültek nélkül – a későbbiekben is jöhetnek gazdasági és szociális migránsok, demográfiai migránsok és klímamigránsok. Ez utóbbiak a klímamenekültektől – akiknek nincs pontos definíciójuk – abban különböznek, hogy preventív okokból indulnak útnak, nem várják meg a klíma teljes ellehetetlenülését. Nem véletlenül javasolta Tóth Péter a „klímamigráció” helyett a „környezeti migráció” kifejezést.

Bernie Sanders vermonti szenátor, Joe Biden elnök demokrata párton belüli ellenfele többször kijelentette már, hogy a klímaváltozást tartja a legnagyobb nemzetbiztonsági kockázatnak. Korábban Barack Obama mondta, hogy a klímaváltozás szerepet játszott az ISIS és a Boko Haram felemelkedésében. Az ő szájából hangzott el az

⁶ „A migránszás, ha nem is töretlen, de megmaradt” Interjú Kovács Andrásal <https://magyarnarancs.hu/belpol/a-migranszas-ha-nem-is-toretlen-de-megmaradt-247141> 2022. 03. 22. (Letöltés ideje: 2022.05.22.)

⁷ Ligetvári Krisztina: A kényszmigrációtól a klímamenekültekig. Az éghajlatváltozás biztonsági kockázatai. <https://masfelfok.hu/2020/03/24/a-kenyszmigraciotol-a-klimamenekultekig-az-eghajlatvaltozas-biztonsagi-kockazatai/> (Letöltés ideje: 2022.05.22.)

azóta nevezetessé vált mondat, miszerint a klímaváltozás és a terrorizmus között direkt kapcsolat van. A szakértők között sincs egyetértés abban, hogy lehet-e egyáltalán környezeti menekültekről beszélni, vagy a klímaváltozás hatásaként instabillá váló államokból elvándorlók politikai menekültekként jelennek majd meg a világ nyugodtabb részein. Már csupán azért is, mert a nemzetközi jog nem ismeri a klímamenekült fogalmat, jogilag sem vagyunk felkészülve, hogy olyasmivel illessük ezeket az embereket, ami az oltalmukat biztosítaná.

A klímaváltozás egyik, ha nem legnagyobb problémája a vízhiány. A 20. század elején körülbelül 25 ezer köbméter víz jutott egy főre, mára ez kevesebb, mint negyedére, hatezer köbméterre csökkent a klíma és a népességnövekedés következtében. 2025-re pedig az emberiség ötöde, több mint másfél milliárd ember él majd olyan területen, ami vízhiánnyal küszködik. Míg Európában átlagosan 250 liter tiszta vizet használ el egy fő egyetlen nap alatt, Amerikában ennek a kétszerese, Afrikában pedig több órát gyalogol az ott élők legalább negyede, hogy vízhez érjen, a víz minőségéről mit sem sejtve.

Nézzünk egy példát, Szíriát. A közelmúltig Szíria területének több mint felét füves sztyeppe borította. Ezen az Irakba, Jordániába és Szaúd-Arábiába is átnyúló, hatalmas összefüggő területen évszázadok óta nomád beduin törzsek legeltették állataikat. Szezonálisan vándoroltak egyik helyről a másikra, figyelembe véve a sztyeppe mérsékelt regenerálódási képességét a félszáraz éghajlaton; azaz fenntartható módon éltek. A korábbi szíriai elnök Bashar Al-Assad apja, Háfez el-Aszad azonban szovjet mintára önellátásra törekvő mezőgazdasági programot hirdetett 1958-ban és ennek keretében államosította a sztyeppés területeket. Ezzel véget ért a beduin törzsek hagyományos élete, a pásztorokat befektetők ösztönözték minél intenzívebb legeltetésre. A mérsékelt megújuló képességű füves puszták hamar leromlottak. Az ország keleti részében, az Eufráteszhez közeli vidékeken pedig nagy vízigényű termények, búza és gyapot termesztésébe kezdtek. Ez volt Szíria „zöld forradalma”, amely nagyarányú terméshozamokkal járt, de leaszott a talajvizet. Az intenzív öntözés, az elvárt magas terméshozamok, a mindig is rapszodikus csapadékmennyiség miatt egyre több kutat fúrtak. A 2006-ban kezdődő erős szárazság kimerítette a forrásokat és csak olyan mélyről lehetett csak felhozni a vizet, amit a szivattyúk már alig bírtak. A gabonatermés visszaesett, az élelmiszerárak az egekbe szöktek, ráadásul az Aszad-kormány drasztikusan csökkentette az üzemanyag és az élelmiszerek támogatását is. Ez bizonyította, ha egy sérülékeny ökológiai rendszert rossz politikával tovább gyengítenek, akkor egy különben kezelhető szárazság politikai-társadalmi robbanást idéz elő.

A Világbank jelentése szerint 2050-re összesen 216 millió embernek kell majd elhagynia az otthonát a klímaváltozás miatt, a legrosszabb helyzetben a szubszaharai régió van, ahol 86 millió embernek kell majd elköltöznie otthonról.⁸

Az ukrajnai háború kapcsán felmerülő kérdések közül kettőt emelek ki. Az első, hogy a háború miatt Ukrajna önhibáján kívül nem tud elég gabonát termelni. A készletből pedig nem tudja eljuttatni azt a 20 millió tonna gabonát a fejlődő országokba, amelyek nélkül újabb éhségövezetek alakulnak ki. A nemzetközi szervezetek is ukrán gabonát vásárolnának az éhínség megállítására. Ez újabb menekülthullámot indíthat be. Ezek a menekültek nem háborús övezetből jönnek, nem közvetlen hadicselekmények a menekülés

⁸ Groundswell. Part 1. Preparing for internal climate migration. The World Bank Group, Washington, 2018. f Downloads/WBG_ClimateChange_Final.pdf/Downloads/WBG_ClimateChange_Final.pdf
Part 2. Acting on internal climate migration. The World Bank, Washington, 2021. Downloads/Groundswell%20Part%20II.pdf (Letöltés ideje: 2022.05.25.)

okai, az éhség ellen pedig idejében megtették a szükséges lépéseket. Tehát nem hibásak, nem háborús menekültek. Akkor klímamenekültek? Nemcsak a megítélésük nehéz, hanem gondot jelent, hogy a menekültkérdéssel kapcsolatban általánosságban sincsenek még minden pontosan definiálva. És ennek kapcsán merül fel a most még megválaszolhatatlan kérdés, hogy az elmenekült több millió ukránból, hányan válnak végleges menekültté, azaz mennyien térnek vissza szülőföldjükre? És akik nem térnek vissza Ukrajnába, minek fognak számítani?

A másik kérdés, hogy miként fog alakulni az ukrainai, magyarnak tartott menekült cigányok, romák sorsa? Jelentős hányaduk is magyarnak vallja magát. Sok probléma van velük nálunk és a környező országokban is. Válogatnak a segélyként kapott élelmiszerek között, rengeteget eldobálnak és reklamálnak, követelöznek. A többségi társadalom által biztosított ideiglenes lakásokból is gyakran ki kell tenni őket, mert nem képesek, nem tudnak együtt élni a lakókkal. Kötekednek és provokálnak. Ők is gyakran tovább utaznak Budapestről, de külföldön is ugyanez a tapasztalat velük kapcsolatban.

„Németországban a müncheni átmeneti tábor vezetése április 13-án azt jelentette, hogy a náluk tartózkodó kétezer roma menekült magatartása, agresszivitása félelemkeltő. A cseh belügyminiszter, Vít Rakušan egy nappal később ugyancsak a Csehországba menekült romák erősen kifogásolható viselkedésére, a 20-30 fős családok vagy csoportok randalírozására hivatkozva kilátásba helyezte, hogy amelyik cigány származású ukrán menekültnek magyar útlevél is van, az a továbbiakban ne számíttson cseh védelemre, illetve ingyenes segélyekre. Eközben az egyik Pest megyei település, Tápiógyörgye polgármestere higiéniai elhanyagoltsága, illetve kéregető és munkakerülő viselkedése miatt egy 12 tagú családot zsuppoltatott vissza a budapesti elosztóközpontba.”⁹ Záhonyban mondták a sajtó képviselőjének, hogy csak azért jönnek át naponta többször a vonattal, hogy a segélyeket összegyűjtsék, majd pedig visszamennek” – fejtette ki álláspontját az egyik önkéntes. Társa azzal folytatta, hogy „azok a romák, akik négy órával később visszaszálltak a Csapra menő vonatra, vissza Ukrajnába, az én értelmezésemben ők nem számítanak menekültnek. De nem volt olyan, hogy ne adtunk volna nekik azt, amit kértek... a menekült onnantól menekült, hogy nincs otthon, és ha Magyarországon marad, onnantól menekült”¹⁰

A magyar média – nehogy rasszizmussal, előítéletességgel vádolják – szemérmesen hallgat ezekről az eseményekről, tényekről.

Borisz Bucsko, az ukrainai Romano Csig romaszervezet elnöke így nyilatkozott:¹¹ „Azt viszont el kell ismerni, hogy a cigány bűnözés sajnos az ukrán jelen realitása. A probléma forrása azonban a megélhetés nehézségeiben keresendő. Azt is tudni kell, hogy az ukrainai romák zöme Kárpátalján él. Jelentős részük a túlélés reményében rendre a megye határain túl keresi a megélhetést. Becslésem szerint 10–12 ezerre tehető azoknak a kárpátaljai cigányoknak a száma, akik az ukrán főváros környéki szeméttelpeken élnek és egyes tagjaik a könnyű pénzszerzés miatt terrorizálják a lakosságot. Ezek az egyének az aluljárókban, a tömegesen látogatott szórakozóhelyeken kéregetnek, de a leggyakrabban zsebtolvajlással és lopással foglalkoznak. Ám higgyék el, nem lehet ezek alapján megítélni az egész népcsoportot.”

Érdekes és mélyebb elemzést igényelne a rendőrök véleménye a határon, illetve a pályaudvarokon szerzett tapasztalatok alapján. A médiának nem nyilatkozhatnak,

⁹ <https://demokrata.hu/magyarorszag/menekultek-ciganyuton-524521/> (Letöltés ideje: 2022.05.27.)

¹⁰ <https://merce.hu/2022/03/31/az-ukrainai-menekultvalsag-frontvonalaban/> (Letöltés ideje: 2022.05.27.)

¹¹ <https://kiszto.net/2020/04/23/kirekesztesre-itelt-nepcsoport%E2%94%82kiszto-szempont/> (Letöltés ideje: 2022.05.27.)

véleményformálásukban senki nem befolyásolja őket. Az alábbi véleményrészletek tipikusnak mondhatók. Azt is el kell mondani, hogy a rendőri hozzáállás nagyon pozitív volt, sajnálták a menekülteket, próbálták lehetőségeik szerint maximálisan a segítségükre lenni. A nehézségekről az alábbi vélemény-részletek tanúskodnak:

„Az ukrán menekültekkel inkább a pályaudvari szolgálatok alatt volt dolgunk... Érzelmek nélkül kezeltem őket, ahol lehetett segítettem, már ha engedték... Az ukrán kárpátaljai magyar nyelvű kisebbségiek voltak a negatívumok. Egyszerűen nem lehet róluk jól mondani, vagy egyáltalán sajnálni őket. Mind lopni jött és miután a összeszedték a jótékonyaságból gyűjtött élelmiszereket, tárgyakat vissza is utaztak Kárpátaljára.”

„A menekültekkel kapcsolatban a tapasztalataim a következők voltak:

- a menekültek megtört, reménytelen lelkiállapotban voltak,
- főképp nők és gyermekek voltak,
- nagyrészüik szegény sorból jött,
- sokuk zsákba pakolta a család fontosabb holmiját,
- nők, gyermekek nagyon félénkek, ijedtek, riadtak voltak.

Négy nyelven kommunikáltunk a menekültekkel: legtöbbször használt nyelv az angol volt, volt még német, voltak, akik magyarul is tudtak (kárpátaljai menekültek), illetve voltak csoportok akik megértették a lovári nyelvet is. Első benyomásom pozitív volt, mert bár félénkek voltak, segítőkészek, rendesek és kedvesek voltak velünk.”

„A másik dolog, ami még elszomorító volt az, hogy a nem menekült magyar állampolgárok, javarészt kisebbségek próbálták kihasználni a helyzetet azzal, hogy a menekültek számára összeszedett adományokat, ételeket, gyerekeknek játékokat vitték el zacskószámra.”

„A szolgálatok során számos történetet hallottam a bombázásokról, vagy arról, hogy a határ ukrán oldalán csak pénz fejében engedik át a hadköteles férfiakat, aki meg nem tudja kifizetni az átszökik a zöld határon. Nem a mi munkánkhoz kötődik, viszont azt figyeltem meg, hogy a kapott élelmiszert egyáltalán nem becsülték meg. A kukák tele voltak bontatlan Pick szalámi rudakkal, az almákkal fociztak vagy csak egy ládában rohadtak.”

„A menekültek nagy részét a cigányság tette ki. Köztük voltak nézeteltérések, a BOK sportcsarnokban majdnem verekedésig fajult. Különösebb probléma nem volt velük, de velük sokkal nehezebb volt megértetni a legkisebb mozzanatokat. Március végén teljesítettem szolgálatot a sportcsarnokban és akkorra már a menekültek 90%-át ők tették ki véleményem szerint. Náluk sokkal rosszabb volt higiénés viszony, mint nem cigány társaiknál.”